

**O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O`RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK INSTITUTI
UZOQ SHARQ VA JANUBIY OSIYO TILLARI FAKULTETI**

BITIRUV MALAKAVIY ISHI

**Mavzu: Yapon tilida “TO” “BA” “TARA” “NARA” shart
maylini ifodalovchi morfologik birliklar tahlili
(yapon tili va o`zbek tili vaziyati misolida)**

Bajardi: “Yapon filologiyasi” ta’lim

yo`nalishi bitiruvchi kurs talabasi

Abdikadirova Muslima Abdirashidovna_____

Ilmiy rahbar: “Yapon filologiyasi”

kafedrası o`qituvchisi

Ziyamova Zuhra Omanovna_____

Konsultant: Filologiya fanlari nomzodi,

dotsent

Nosirova Saodat A _____

TOSHKENT – 2012

Bitiruv malakaviy ishi himoyaga tavsiya etildi

“Uzoq Sharq va Janubiy Osiyo tillari” “Yapon filologiyasi” kafedrasini mudiri
fakulteti dekani f.f.n., Nosirova S. A. f.f.n., dots. Kim N.D.

“ _____ ” _____ 2012-yil

“ _____ ” _____ 2012-yil

MUNDARIJA

I. KIRISH	3
II. ASOSIY QISM	
1-bob.YAPON TILIDAGI “TO” “BA” “TARA” “NARA” SHART MAYLLARI VA O‘ZBEK TILIDAGI SHART MAYLINING O‘ZIGA XOS JIHATLARI.	
1.1. Shart mayliga ta’rif.....	9
1.1.1. “TO” shart maylining qo‘llanish xususiyatlari.....	10
1.1.2. “BA” shart maylining qo‘llanish xususiyatlari.....	15
1.1.3. “TARA”shart maylining qo‘llanish xususiyatlari.....	20
1.1.4. “NARA” shart maylining qo‘llanish xususiyatlari.....	25
1.2.O‘zbek tili va yapon tili shart mayllarining o‘xshash va farqli jihatlari.....	28
1.2.1.Yapon tili shart mayllarini ishlatishda xato qilish osonligi muammosi.....	29
2-bob.YAPON TILI SHART MAYLI “TO” “BA” “TARA” “NARA” YUZASIDAN O‘TKAZILGAN ANKETA SO‘ROVI VA UNING NATIJALARI .	
2.1. Anketa so‘rovini olib borish usuli	30
2.2.Anketa so‘rovnomasi natijalarining tahlili.....	35
III.XULOSA	37
Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati	40
Ilovalar	44

KIRISH

Mamlakatimizda hayotning barchasohalarida amalga oshirilayotgan islohotlarning taqdirida, odamlar dunyoqarashining o'zgarishida, buyuk davlat barpo etishdek oliyjanob orzuimizning ro'yobga chiqarishda zamon talablariga javob beradigan kadrlar tayyorlash muhim kasb etadi¹".

Islom KARIMOV

Mavzuning dolzarbligi. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ulkan ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar va ertangi kun xalq xo'jaligi uchun mutaxassislar tayyorlashning yo'l-yo'riqlarini belgilab bergan "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"da tarbiya va ta'limni yuqori darajaga ko'tarish, millat ma'naviyat va bilimdonligini oshirish, xalq ta'limning insoniy-gumanitar xususiyatlari to'liq ta'minlashini, ilg'or pedagogik, texnologiyalarini o'quv jarayoniga tadbiq qilish ko'zda tutilgan. Yoshlarga ishonch bildirish, ularning tashabbus va salohiyatini ro'yobga chiqarish bugungi kunning ustuvor vazifasidir².

Respublikamiz mustaqillikka erishganidan so'ng ijtimoiy hayotning barcha jabhalari tub burilish yasaydigan voqealar yuz bergani singari ijtimoiy-gumanitar fanlar tizimi, ayniqsa, tilshunoslik faniga munosabat tubdan o'zgargani bugungi kunda barcha mutaxassislar tomonidan qiziqish bilan qayd qilinib kelinmoqda.

So'nggi yillarda O'zbekiston va Yaponiya mamlakatlarning hamkorlik munosabatlari kengayib, endilikda nafaqat siyosiy balki ijtimoiy, iqtisodiy, ilmiy va boshqa sohalarda ham faoliyat olib borilmoqda. Ayniqsa, bugungi kunda ikkidavlat o'rtasidagi madaniy munosabatlar o'zining yuqori bosqichiga ko'tarildi.

---

¹Karimov I.A. O'zbekiston Respublikasi XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid va barqarorlik shartlari T.:Sharq,1997,142

²Karimov I.A. "Inson, uning huquq va erkinliklari-oliy qadriyat" O'zbekiston, 2006, 98-bet

Oxirgi 10 yil ichida, O'zbekistonda yapon tilini o'rganuvchilar soni sezilarli darajada o'sib, 2004 yilda 1853 kishini tashkil etgani quvonarli holdir. Hozirgi kunda yapon tili jahonning 130 ta davlatda o'rganilib, O'zbekiston bu borada o'quvchilar soni jihatidan 35 o'rinda turadi. Bu dunyo miqyosida yuqori ko'rsatkich hisoblanadi.³ Bu esa, o'z navbatida ikki mamlakat iqtisodiy, madaniy munosabatlarga o'z ta'sirini o'tkazmay qolmaydi.

Munosabatlarda mavjud bo'lgan samimiylilik va ochiqlik har bir xalqning muloqot xulqida namoyon bo'ladi⁴. Har bir xalqning muloqot xulqi insonning ruhiyati, millati, yashash joyi, ma'naviyati, e'tiqodi, urf-odati, yoshi, jinsi, kasb-hunari va ijtimoiy o'rniga muvofiq bir-biridan farq qiladi. Bunday farqni hisobga olgan holda munosabatlarga zarar yetkazmaslik uchun har ikkala xalqning o'rganish nazariy va amaliy ahamiyati kasb etadi deb o'ylaymiz. Albatta muloqot xulqini to'g'ri tarzda namoyon qilish uchun ushbu tilning qonun qoidalarini (grammatikasi) o'rganish juda muhim sanaladi.

Yapon tili o'zining murakkab tuzilishga ega ekanligi bilan boshqa tillardan farq qiladi. Bular tildagi bog'lovchi so'zlarning ko'pligida hamda ularning ma'no va shakl jihatidan bir-biriga o'xshash ekanligida namoyon bo'ladi. Shuni ham ta'kidlab o'tish joizki, yapon tiliga xos bo'lgan etimologik jihatlar hamda ushbu tilni o'rganish jaroyonida namoyon bo'ladigan tilning nozik va farqli jihatlari ayniqsa o'zga til egalari uchun murakkab sanaladi. Yapon tilida eng ko'p qo'llaniladigan va shu bilan birga yapon tilini o'rganuvchilar uchun esa, o'zlashtirish eng qiyin bo'lgan, bir-biriga ma'no jihatdan juda o'xshash bo'lgan yapon tili va o'zbek tili shart mayllini keltirish mumkin.

BMI ning maqsad vavazifalari. Ushbu BMI dan ko'zlangan asosiy maqsad – yapon tilini o'rganuvchilar uchun avvaloo'zbek tili shart maylli va yapon tili

---

³2004 yil O'zbekiston-Yaponiya Markazi tomonidan o'tkazilgan so'rovnomasi asosida.

⁴Қаранг: Ҳожиёв А. Тилшунослик терминларининг изоҳли луғати. Ўзбекистон миллий энциклопедияси: 2002 18-бет. Ўзбек тили лексикологияси, Тошкент 1981, 49-бнт. Қаранг: умумий сема бир семантик майдондаги семемаларнинг туташтирувчи семаси юкоридаги луғат 114 бет

shart maylini o'ziga xos o'xshash va farqli tomonlarini ko'rib chiqish hamda, anketa so'rovnomasiga asoslangan holda yapon tili o'rganuvchilar uchun mazkur shart maylini qo'llashdagi muammoli jihatlarini aniqlab, xatoga yo'l qo'yish sabablarini tahlil qilgan holda yoritib berish hisoblanadi. Ushbu maqsadni amalga oshirishda quyidagilar **BMI ning vazifalarini** tashkil etadi:

-Yapon tili shart mayli “to”, “ba”, “tara”, “nara”ga ta'rif izoh berish va ularning lug'aviy ma'no va shakllarini tahlil qilish ;

-Yapon tilidagi shart mayllarini bir-biridan farqlash va o'ziga xos jixatlari, hususiyatlarini tahlil qilish;

- Yapon tili shart mayli “to”, “ba”, “tara”, “nara”ni gapda qo'llanishi xususiyatlarini, imkoniyatlarini qiyosiy tahlil qilish;

-Yapon tili shart maylini o'zbek tilida o'rganuvchilari uchun qanchalik osonva qanchalik qiyinligini tahlil etish;

-O'z ona tilisida o'rganganda qanchalik qiyinchilik tug'dirishi darajasini tahlil etish;

-Talabalar orasida yapon tili shart mayli “to”, “ba”, “tara”, “nara”ga oid anketa so'rovnomasi o'tkazib, uni tahlil qilish;

- Yapon tili shart mayli “to”, “ba”, “tara”, “nara” ning chuqur o'rgangan holda, ishlatishda muammoga duch kelayotgan o'quvchilar uchun muammo yechimlari to'g'risida ilmiy tahlillar va xulosalar berish;

BMI ning o'rganilganlik darajasiva metodologik asosi. BMI ning mavzusiga bog'liq ilmiy ishlar asosan yapon tadqiqotchilari tomonidan amalga oshirilgan. Ular orasida yapon tilida mavjud bo'lgan shart mayli, bir qator g'arb va sharq olimlari tomonidan tadqiq etilgan. Bularga biz yapon tadqiqotchisi Miya Jibo Tatsuo tomonidan 2004-yilda olib borilgan tadqiqotni keltirib o'tishimiz mumkin. Miya Jibo Tatsuo tadqiqotning mavzusi “ba, to, tara, nara-shart maylini ifodalovchi shakl” dir. “Yapon tili shart mayli ” ning gapishlatilishiga kelsak, yapon tilida to'rt turli: “to”, “ba”, “tara”, “nara” qo'llanilishi mavjud. Hozirgi

kunda yapon tili o`rganuvchilari uchun yapon tili shart maylini to`g`ri qo`llay olish murakkab hisoblanadi. Ushbu tadqiqot diqqat markazida shart maylining bir-biridan farqli jihatlarini ochib berishga, hamda to`g`ri ishlata olishga mo`ljallangan.

Bundan tashqari, Yamada Midorining “Shart maylini ifodalovchi “nara”, “tara”, “nara” (2000) ilmiy tadqiqot ishida bir qancha misollar yordamida, yapon tili shart maylining ma`nosini va ishlatilishida sezilarli darajada aniq farqli jihatlar borligini ilmiy isbotlagan.

Shuningdek, Suniratto Nyanjirounsukku tomonidan “Ona tilisi tailand tili bo`lganlarda yapon tili shart maylini tahlil qilish” deb nomlangan solishtirma tadqiqot ishi olib borilgan. Tadqiqot davomida Ochanomizu Universitetining mutaxassisligi yapon tili bo`lgan talabalar va ona tilisi tailand tili bo`lgan yapon tili o`rganuvchilari orasida mashqlar o`tkazib olingan. Olib borilgan tadqiqot natijasida yapon tilida qo`llaniladigan shart mayli, tailand tilida faqatgina bir tur yordamida yasalganligi bois, tailand o`rganuvchilari uchun nihoyatda samarali tadqiqot ishlaridan biri bo`ldi.

O`zbek tilsunosligida esa, Toyiboyev Sulton “Hozirgi o`zbek adabiy tilida shart maylining ifodalanish usullari (1971)”, R.R. Sayfullayev “Hozirgi o`zbek tilida gaplarning zotiy talqini (2007)”, A.Mamajonov “O`zbek tili qo`shma gaplarining stilistik xususiyatlari (1991), A.Mattoziyev “O`zbek tilidagi shart mayli bog`lovchisining taraqqiyot tarixi (1966)”, M.M.Rahmatov “Alisher Navoiyning nasriy asarlarida shart maylining sintatik xususiyatlari (2006)” kabi bir qator ilmiy ishlarni keltirishimiz mumkin.

Ushbu tadqiqotlarning deyarli barchasi Yaponiya mamlakatining hududida amalga oshirilgan bo`lib, barcha tadqiqotlar diqqat markazida yaponlarning o`zlari turgan. Ammo diqqat markazida yapon tilini o`rganuvchi chet elliklar turgan bu boradagi tadqiqotlar deyarli kam uchraydi.

Xulosa qilib, yuqoridagi deyarli barcha ilmiy ishlarda yapon tili shart maylining subyektivlik va obyektivlikni ifodalash jihatlari, ularning o`zaro farqlari,

yapon tili va boshqa chet tillari bilan solishtirilgan hollarida o`rganildi.

Lekin mazkur ishlarda yapon tili shart maylining o`zbek tili shart mayli bilan solishtirilib, tadqiq qilingan ish yo`q.

Yuqoridagilarni hisobga olgan holda, ilmiy ishni maqsad va vazifalari aniqlandi.

Tadqiqot ishi mavzusini tanlashdan sabab: O`zbekistonda yapon tilini o`rganuvchilarini ona tilisi o`zbek tili hamda ona tilisi rus tili va boshqa tillar bo`lgan talabalar tashki etadi.

O`zbekistonda yapon tilini o`rganuvchilarini ona tilisi o`zbek tili hamda ona tilisi rus va boshqa tillar bo`lgan talabalar tashkil etadi.

O`zbek va yapon tillarining gap tuzilishlarida o`zshashliklar mavjud. Bu esa, ona tilisi o`zbek tili bo`lgan talabalarda yapon tilini o`rganishda qulaylik tug`diradi. Biroq o`zbek va yapon tillarining ayrim grammatik o`ziga xosliklarini o`rganishda o`zbek talabalarida muammo tug`diradi. Xususan, yapon tilining shart mayllari ana shunday muammoli masalalardan biridir. O`zbek tilida shartni ifodalovchi maylini bir turi mavjud bo`lsa-da, yapon tilida shart mayllarning soni to`rtgacha yetadi. Ularning ma`no xususiyatlari, o`zaro o`xshash va farqli jihatlarini gapda qo`llanilish imkoniyatlari, murakkabligi bilan ularni o`zlashtirishda talabalarda qiyinchilik tug`diradi.

Bundan tashqari, ushbu mavzuga bag`ishlangan o`zbek tilidagi biror-bir tadqiqot ishi mavjud emas. Muallifning ushbu mavzuni tanlashga turtki bo`lgan omillardan biri ham ana shundadir.

**Tadqiqot ob`yekti va predmeti.** Tadqiqot ishining ob`yekti sifatida, yapon tilidagi shart maylining shakl, ma`no, gapdagi bajarilayotgan funksiyasiga qarab, ularning bir-biridan o`xshash va noo`xshash jihatlarini olingan. Ishning predmeti sifatida esa, yapon tili shart mayli “to, ba, tara, nara” bog`lovchilari birliklari aniq misol sifatida tahlil qilingan.

BMI ning amaliy ahamiyati. Ushbu BMI ilmiy ishning ahamiyati shundaki, bu ish o`zbek tili o`rganuvchilari yapon tili shart mayli o`ziga xos jihatlarini

o`rganish, xatolikka yo`l qo`ymaslik, bir-biridan farqini ajrata olishga zamin yaratadi.

Tadqiqot jarayonida to`plangan faktik materiallardan ikki tili o`zbekcha-yaponcha lug`atlar tuzishda, tarjimonlikda, darslik va o`quv qo`llanmalarni tayyorlashda foydalanish mumkin. Shuningdek, yapon filologiyasi bo`limi talabalariga yapon va o`zbek tilining qiyosiy grammatikasini tushuntirishda BMI materiallardan va undagi ilmiy xulosalardan foydalanish mumkin.

BMI ning tarkibi. Ushbu BMI kirish, asosiy qismning ikki bobi, o`n paragraf, xulosa, foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati va ilovalardan iborat.

II. ASOSIY QISM

1-bob. YAPON TILIDAGI SHART MAYLI “TO” “BA” “TARA” “NARA” VA O‘ZBEK TILI SHART MAYLINING O‘ZIGA XOS JIHATLARI.

1.1. Shart mayliga ta’rif

Bosh gapda ifodalanib kelayotgan mavzuning sababi va kelib chiqishi bilan bog‘liq bo‘lgan tobe gapda ifodalanib keladigan qismiga shart mayl gapi deb ataladi. Yapon yili grammatikasida shart maylini ifodalovchi bog‘lovchilari “to(と)”, “ba(ば)”, “tara(たら)”, “nara(なら)” dan iborat.

Ularni gapda quyidagicha yasash mumkin.

---

	tara(たら)、	
Bosh gap (前分)	to(と)、	tobe gap(後分) gap oxiri(文末)
条件表す従属節 (条件節)	ba(ば)、 nara(なら)、	asosiy gap(主節)

Masalan :

- この薬を飲むと熱が下がる。
Kono kusuri wo nomu **to** netsu ga sagaru.
Bu dorini ich(**sam**)**ishim bilan** , issig`im tushadi.
- この薬を飲めば熱が下がる。
Kono kusuri wo nome**ba** netsu ga sagaru.
Bu dorini ich**sam**, issig`im tushadi.
- この薬を飲んたら熱が下がる。
Kono kusuri wo nond**ara** netsu ga sagaru.
BU dorini ich**sam**, issig`im tushadi.
- この薬を飲むなら/飲んだなら熱が下がる⁵。
Kono kusuri wo nomu**nara**/ nondan**ara** netsuga sagaru.

---

⁵小林賢次「日本語条件表現史の研究」ひつじ書房による

Bu dorini ichsam, issig`im tushadi.

Yuqoridagi to`rtta yapon tili shart maylini yasovchi bog`lovchilarning bir-biridan farqli jihatlari, ishlatish hollari haqida yapon tili ta`limi tomonidan juda ko`p tadqiqot ishlar orqali o`rganilgan. Shu jumladan, grammatik qoidalar tuzilmasi, mashqlar jamlanmasi va boshqa bir qancha ko`p qo`llanmalar ishlab chiqilgan. Shunga qaramasdan, yapon tili shart maylining ishlatilishda hali-xanuz xatoliklar kelib chiqmoqda. Shu sabab ham shart mayli bog`lovchilari (“to, ba, tara, nara”) ning qanday farqli jihatlari borligini hamda, ularning ishlatilishi va o`zbek tili shart mayli bog`lovchisi bilan solishtirgan holda ishni olib borishga harakat qilindi.

1.1.1. “TO” shart maylining qo`llanish xususiyatlari

Shart mayli bog`lovchisi “to (と)” ning ma`no xususiyatlari, gapda yasalish qoidasi, asosiy gapning oxirida ma`no ifodalovchi ishlatiladimi, o`tgan zamon shaklida ham ishlatish hollari mavjudmi va “to (と)” bilan “ba (ば), tara (たら), nara (なら)” ning farqli jihatlari quyidagi holatlaridagi gaplar orqali ko`rib chiqiladi.

Shart mayli “to (と)” ning yasalish usuli:

Fe`l (動詞)	Sifat(イ形容詞)	Sifat(ナ形容詞) Ot (名詞)	} +to(と)
行く } +to(と) 行かない }	忙しい } +to(と) 忙しくない }	元気休み +to(と) 元気やすみじゃない }	

“to (と)” ning ma`no xususiyatlari:

1. O`tgan zamon bo`lmagan vaziyatlarda⁶.

1) Bosh gapning oxirisida, tezda sodir bo`ladigan, so`zsiz sodir bo`ladigan, davom etib sodir bo`ladigan ishlarni ifodaydi.

(1) メールを出すと、すぐ返事が来る。

⁶小林賢次「日本語条件表現史の研究」ひつじ書房による

Me-ru wo dasu **to**, sugu henji ga kuru.

Elektron xatni jo`nat(**sam**)**ishim bilan** ,tezda javobi keladi.

(2) このボタンを押すと、カーテンが閉まります。

Kono botan wo osuto, ka-ten ga shimarimasu.

Bu tugmani bos(**sangiz**)**ishingiz bilan**, parda yopiladi.

2) Umumiy, obyektiv shart , natijani ifodalaganda.

(3) 1 と 2 を出すと、3 になる。

1to 2 wo dasu **to**, 3 ni naru.

1 bilan 2 ni qo`shsa, 3 bo`ladi.

(4) 春が来ると、桜の花が咲く。

Haru ga kuru **to**, sakura no hana ga saku.

Bahor kel(**sa**)**ishi bilan**, sakura guli ochiladi.

(5) 十五夜になると、まんまるな月が上がる。

Jyuugo yoru ni naru **to**, manmaruna tsuki ga agaru.

15 kun tun bo`ls(**a**)**ishi bilan**, to`lin oy chiqadi.

(6) 酒を飲むと、顔が赤くなる。

Sake wo nomuto, kao ga akaku naru.

Sake ich(**sam**)**ishim bilan**, yuzim qizaradi.

3) Hozirgi paytdagi odatlar.

(7) 天気がいいと、毎朝ジョギングに行く。

Tenki ga ii **to**, mai asa jyogingu ni iku.

Ob-havo yaxshi bo`l(**sa**)**ishi bilan**, yugurgani boramiz.

(8) 彼はお金があると、パチンコに行く。

Kare ha okane ga aruto, pachinko ni iku.

Unda pul bo`l(**sa**)**ishi bilan**, pachinko o`ynagani boradi.

4) 「～ないと」の形で困難・警告を表す。

(9) 勉強しないと、わからなくなるよ。

Benkyou shinai **to**, wakaranaku naruyo.

Dars qilmasa, tushunmay qoladi-ku.

(10) お金がないと困る。

Okane ga nai **to** komaru.

Pul bo`lmasa qiynalib qoladi.

2. O`tgan zamon gapda qo`llanilishi⁷.

Yapon tili shart mayli “to” (「～と」)ning o`tgan zamonda ishlatilish holatlarida ochilish, insonga bog`liq fe`llar, o`tgan zamon odatlari va shu kabilar ifodalanadi.

(11) ドアを開けると、小さな子供がドアの前に立っていた。

(発見)

Doa wo akeru **to**, chiisana kodomoga doa no maeni tatte ita.

Eshik ochil(**sa**)ishi bilan, kichkina bola eshik oldida turgan ekan.(kashf)

(12) 男は部屋に入ると、友達に電話した。

(同一人物連続動作=「～て」)

Otoko ha heya ni hairuto, tomodachini denwa shita.

Erkak xonaga kir(**sa**)ishi bilan, do`stiga qo`ng`iroq qildi.

(bir vaqtga bog`liq ish-harakat “~te”)

(13) 彼は酒を飲むと、暴力を振るった。(過去の習慣)

Kare ha sake wo nomuto, bouryoku wo

U kishi sake ich(**sa**)ishi bilan,

(11)va(12) misollarga ko`ra, tabiat hodisalar, tabiiy hodisalar, haqiqat, mantiq, nazariya, umumiy bo`lgan faktlarni, obyektivlikka xos bo`lgan mayl, natijaning sababiga aloqadorlikni ko`rsatadi. Aniqrog`i bir holat ro`y berishi bilan, uning orqasidan tabiiy natija sodir bo`ladi.

”Haruni ni naru”(「春になる」), “Jyuugo ya ni naru”(「十五夜になる」), “1 ni 2 wo dasu”(「1に2をたす」), “Sake wo nomu”(「酒を飲む」) va shunga

⁷小林賢次「日本語条件表現史の研究」ひつじ書房による

o`xshash mayllarda, “Sakura no hana ga saku ” ( 「桜の花が咲く」 ), “Manmaruna tsuki ga agaru” ( 「まんまるな月が上がる」 ), “3 ni naru ” 「3 になる」 ), “Kao ga akaku naru” ( 「顔が赤くなる」 ) kabi natijalar keltirib chiqaradi. Bosh gap (“jyouken ” 条件) mayl va tobe gap esa, (kekka” 結果) natijani tabiiy ravishda bog`lash uchun xizmat qiladigan shart mayli bog`lovchisi “to”(と) hisoblanadi.⁸ Masalan,

(14) かれはちょっとからかわれると、すぐに本気で怒り出す。

Kare ha chyotto kara kawareru **to**, suguni honkide okoridasu.

U bola ozginasini bil(**sa**)**ishi bilan**, tezda jahli chiqib ketadi.

Yuqoridagi misollarga ko`ra, o`ziga xos alohida harakat haqida holatlarni ifodalasa ham ,alohida holatni emas, umumiy, odatiy harakat va holatlar sifatida qo`llaniladi.

(15) *お金があると、海外旅行をしたい。

*okanega aruto, kaigai ryokou wo shitai.

*Pulim bo`l(**sa**)**ishi bilan**, chet el sayyohatiga borishni xohlayman.

(16) *ねむいと、寝なさい。

*Uyqingiz kel(**sa**)**ishi bilan**,

(17) *高いと、買わなくてもいい⁹。

*takaito, kawanakutemo ii.

*Qimmat bo`lsa, sotib olmasangiz ham mayli.

Yuqoridagi misol gaplardan, o`ziga xos alohida harakatlarga aloqadorligi, suhbatdoshning maqsadi, buyruq, ruhsat va shu kabi holatdan ifodalangan paytda “to”( 「と」 ) ni ishlatib bo`lmaydi. “to” (「と」) suhbatdoshning obyektini bo`lmagan umumiy, har tomonlama to`g`ri kelishini ifodalaydi. Ya`ni, “to” gap oxiriga qo`shilmaydi, yordamchi fe`llardamajburlash ”seru, saseru” (せる、させ

---

⁹小林賢次「日本語条件表現史の研究」ひつじ書房による

る)、 majhul nisbat “reru, rareru”(れる、られる)、 yechim “da,desu”(だ、です), inkor “nai, masen” (ない、ません) bilan qo`shilib keladi. Lekin o`tgan zamon shakli “ta” (「た」) ga qo`shilib kelish hollari yo`q. Agar o`tgan zamon shakli “ta” (「た」) ni ishlatsa, alohida o`ziga tegishli holatni ifodalab qo`yish mumkin. Shart mayli ”to” (「と」) ning gapda turlanishi faqatgina hozirgi zamonga tegishli bo`lishi kerak.

Xulosa qilib, yuqoridagi misollardan kelib chiqib, shart mayli “to (「と」) ning gapda ishlatilishini quyidagicha bo`lish mumkin. ”

a) Umumiy, yagona holatni ifodalash uchun;

(18) 春になると、桜が咲きます。 (でも言いかえが可能)

Haru ni naru **to**, sakura ga sakimasu.

Bahor kel(**sa**)ishi bilan, gullar ochiladi.

((「ば」)”ba” ishlatish holati ham bor)

b) Sodir bo`lgan ish-harakat, kashf etilgan holatlarda;

(19) 空を見ていると、UFOが飛んできた。

Sora womite iru **to**, UFO ga tonde kita.

Osmonga qara(**sa**)shim bilan, UFO qushi uchib keldi.

c) Shart maylida hamda buyruq-istak maylida ham ishlatilishi mumkin;

(20) ここをまっすぐ行くと、右手に大きな建物が見えます。

(仮定条件)

Koko womassugu ikuto, migite ni ookina tatemono ga miemasu.

Bu yerdan to`g`ri borsangiz, o`ng qo`lda katta bino ko`rinadi.

(21) 仕事をやめるとすぐにお金がなくなった。

(確定条件)

Shigoto wo yameruto suguni okanega naku natta.

Ishdan bo`shashim bilan, pulim tugadi. (Buyruq-istak mayli)

d) Tobe gapda fikr, maqsad, buyruq, iltimos kabilar ifodalanadi

(22) 山田さんに会うと、よろしくお伝えください¹⁰。

→×(「たら」を使う)

Yamada san ni auto, yoroshiku otsutae kudasai.

Janob Yamada bilan uchrashsangiz, salom ayting.

→×(「たら」 ”tara” ham ishlatilishi mumkin.

1.1.2. “BA” shart maylining qo`llanish xususiyatlari

Shart mayli bog`lovchisi “ba (ば)” ning ma’no xususiyatlari, gapda yasalish qoidasi, asosiy gapning oxirida ma’no ifodalovchi ishlatiladimi, o`tgan zamon shaklida ham ishlatish hollari mavjudligi va “ba (ば)” bilan “to (と), tara (たら), nara (なら)” ning farqli jihatlarini quyidagi holatlaridagi gaplar orqali ko`rib chiqiladi.

Shart mayli “ba (ば)” ning yasalish usuli:

Fe'l (動詞)	Sifat(イ形容詞)	Sifat(ナ形容詞) Ot (名詞)+だ	} +ba (ば)
行け } +ba (ば) 行かなけれ	忙しけれ } +ba (ば) 忙しくなけれ	元気休み } 元気やすみじゃない } +ba (ば)	

Avval, ba ( )

daqandayishlatilishxususiyativama’noxususiyatiborligihaqidako`ribchiqamiz.

“ba (ば)” ningma’noxususiyatlari:

Shartmayliba(rebadebhamishlatilishimumkin)
bog`lovchiligaphaqidainkoro`tganzamonvao`tganzamonholatidako`ribchiqamiz.

1. O`tgan zamonbo`lmagan vaziyatlarda.

1) Umumiy (subyektiv)shart mayli, mantiqiy, nazariyani ifodalab keladi.

¹⁰矢津田花絵、東洋大の勉強会の発表による、2011

(23) 春が来れば、花が咲く。

Haruga kureba, hana ga saku.

Bahor kelsa, gullar ochiladi.

(24) 話せば、分かる。

Hanaseba, wakarui.

Gapirsangiz, tushunamiz.

(25) ちりも積もれば、山となる。

Chiri mo tsumoreba, yama to naru.

Chang ham yeg'lsa, tog`bo`lur.

2) Qaytarish va odat bo`lib qolgan holatlarni ifodalaydi.

(26) 隣の犬は主人を見れば、飛んでくる。

Tonari no inu ha shyujin wo mireba, tonde kuru.

Qo'shni kuchuk o`z xo`jayinini ko`rsa, uchib keladi.

(27) 天気がよければ、ジョギングに行く。

Tenki ga yokereba, jyogingu ni iku.

Ob-havoyaxshi bo`lsa, yugurgani boraman.

3) “savol so`z +ba ii (ばいい)” shaklda savol so`rash holatini ifodalaydi.

(28) 音を大きくするとき、どうすればいいですか。

On wo ookiku suru tokiha, dou sureba ii desuka.

Ovozini baland qilinyapgan payt, nima qilsayaxshi?

(29) あしたは何時に来ればいいですか。

Ashita ha nanji ni kureba ii desuka.

Ertaga soat nechada kelsam yaxshi?

4) Gap oxirida qo`shimcha sifatida kelish holatini ifodalaydi.

(30) A: どうしようかな。 B: ともかくやってみれば。

A: doushyoukana. B: tomokaku yatte mireba.

A: Nima qilsam ekan-a. B: Nima bo`lsa ham, qilib ko`rsangiz-chi.

(31) 学生時代は、冬になれば、スキーばかりしていた。

(過去の習慣)

Gakusei no jidai ha, fuyu ni nare**ba**, suki- bakari shite ita.

Talabalik davrimda, qish bo`l**sa**, faqat konki uchardim.

(O`tgan zamondagi odat)

(32) よく見れば、彼女には美人ではなかった。 (認識)

Yoku mire**ba**, kanojyo ni ha bijin deha nakatta.

Yaxshilab qarasa**m**, u qiz chiroyli emas ekan. (tushunish)

(33) 時間があれば、映画を見に行けるだろう¹¹。

Jikan ga are**ba**, eiga wo mini ikeru darou.

Yuqoridagi gaplardabosh gap”jikan ga areba” (「時間がある」) ham , tobe ham ”eiga wo mini ikeru” (「映画を見に行ける」) ham kelajak, ことも、未来の、kelajakda bor bo`lishi, 未実現の、halqilinmagan holatlarda ishlatiladi. Bunda gapmayllari umumiy qilib shart mayli deb ataladi. Shart mayli deb, faktlarning aloqasi bo`lmay, zamonlare`tiborgaolinadi. Quyidagi gaplarda ko`rishimiz mumkin.

(34) 時間があれば、映画を見に行けたのに。

Jikanga are**ba**, eiga womini iketanoni.

Vaqtim bo`lsaydi, kino ko`rgani borgan bo`lardim.

Ushbu gapda hozirgi sharoitda “vaqt yo`q” (jikanga nakatta 「時間がなかった」) degan ma`noni bersada, lekin zamon ishlatilishi o`tgan zamonda berilyapti. Bunday hollarni “hanjijitsutekiyouhou ” (反事実的用法) deb ataladi. Yuqoridagi (34) holatda faraz usuli deb atash mumkin. “kaset sutekiyouhou ” (仮説的用法 shart maylining ishlatilish yo`llari hisoblanadi.

Biroq, “ba (「ば」)” quyidagicha mayllarda ham ifodalanish hollari mavjud.

(35) ここまで来れば、敵も追っては来ないだろう。

Koko made kureba, teki mo otte ha konaidarou.

¹¹市川保子、「日本語文法と教え方のポイント」、2009、pp. 415-420

Bu yergacha kelsam, o`g`ri hamorqamda quvim kelmasa kerak.

(36) 水は百度になれば沸騰する。

Mizu ha hyaku ni nare**ba** futtou suru.

Suv yuz graduz bo`lsa, qaynaydi.

(37) お酒を飲めば、いつも頭が痛くなる。

Osake wo nome**ba**, itsumo atama ga itaku naru.

Aroq ichs**am**, har doim boshim og`riydi.

Bu o`tgan, hozirgi, kelasi zamonda kelib chiqib tuzilgan holatlarni ham ifodalashi “shart ” degan ma`noga mos kelmaydi. Bunday maylli gaplar odatiy, tabiiy sodir bo`ladigan holatlarda ishlatiladi.

Shart mayli kelmagan gaplar, qaytarishva odatiy mayl gaplar bilan birga keladi.

(38) お酒を飲めば、いつも頭が痛くなる。

Osake wo nome**ba**, itsumo atama itaku naru ga iataku naru.

Aroq ichs**am**, har doim boshim og`riydi.

(39) お酒を飲めば、いつも頭が痛くなった。

Osake wo nome**ba**, itsumo atama ga itaku natta.

Aroq ichs**am**, har doim boshim og`ridi.

(38) va (39) dagi gapbir-biriga o`xshash bo`lib, lekin o`tgan zamon nuqtai nazaridan har ikki gap ajralib turadi.

Yuqoridagi gaplardan kelib chiqqan holda, “ba (「ば」)” ning ishlatilishi quyidagicha bo`ladi.

a) Umumiy bo`lgan mayl (odatdagidan ko`ra) ini ifodalovchi holatlarda qo`llash (maqol);

(40) 犬も歩けば棒に当たる。

Inu mo aruke**ba** bouni ataru.

Kuchuk yursa, yog`ochga chiqadi.

b) Haqiqatda amalga oshmagan ish-harakatni ifodalaganda ;

(41) あの時彼と結婚していれば、今ごろもっと幸せだったの
に。 (「たら」でも言いかえが可能)

Ano jidai kare to kekkon shite ireba, ima goro motto shiasedatta
noni.

Qani endi, o`sha payt u bilan turmush qursam edi, hozir yanada
baxtlibo`lgan bo`lar edim.

c) Tobe gap bosh gapning holatiga bog`liqligida foydalaniladi;

(42) 田中さんが行けば、私も行く。

Natanaka san ikeba, watashi mo iku.

Janob Tanaka borsa, men ham boraman.

d) Bosh gap tobe gapda vaqt cheklanishi bo`lmaydi.

(43) この本を読んだら、次にこの本を読みます。→○

Kono hon wo yondara, tsugini kono hon wo yomimasu.

Bu kitobni o`qisam, keyin bu kitobni o`qiyman.→○

(44) この本を読めば、次にこの本を読みます。→?

Kono hon wo yomeba, tsugini kono hon wo yomimasu.

Bu kitobni o`qisam, keyin bu kitobni o`qiyman.→?

e) Tobe gapga mos bo`lmagan holatda ishlatish qiyin;

(45) 徹夜すれば、体調が悪くなりますよ。→?

Tetsuya sureba, taichyou ga waruku narimasuyo.

Uyqusizlik bo`lsa, jismoniy ahvolingiz yomon bo`ladi-ku.

(46) 徹夜すると、(したら)、体調が悪くなりますよ。→○

Tetsuya sureba, taichyou ga waruku narimasuyo.

Uyqusizlik bo`lsa, jismoniy ahvolingiz yomon bo`ladi-ku.

f) O`tgan zamon faktini ifodalshda ishlatilmaydi;

(47) 山田さんにメールを送れば、すぐに返事がかえってきました。→×

Yamada san ni me-ru wo okureba, sugunihenji ga kaette kimashita.
Janob Yamadaga meil jo`natsangiz, tezda javob qaytib keldi.

(48) 山田さんにメールを送ると、(送ったら)、すぐに返事がかえってきました¹²。→○

Yamada san ni me-ru wo okureba, sugunihenji ga kaette kimashita.
Janob Yamadaga meil jo`natsangiz, tezda javob qaytib keldi.

1.1.3. “TARA” shart maylining qo`llanish xususiyatlari

Shart mayli “tara (たら)” ning yasalish usuli:

Fe'l (動詞)	Sifat(イ形容詞)	Sifat(ナ形容詞) Ot (名詞)+だ	+tara (たら)
行っ 行かなかっ	忙しかっ 忙しくなかつ	元気/休みだっ 元気/やすみじゃなかつ	+tara (たら)

Avval, tara (たら) daqandayishlatilishxususiyativama'noxususiyatlari-nio`rganibchiqamiz.

“tara (たら)” ningma'noxususiyatlari:

Shartmaylitarabog`lovchiligaphaqidainkoro`tganzamonvao`tganzamonholatidako`ribchiqamiz.

1. O`rgan zamon bo`lmagan vaziyatlarda.

1) Haqiqatdan sodir bo`ladimi, yo`qmi bilmaydigan ish-harakatga nisbatan shart mayli ishlatiladi.

(49) 100万円あったら、世界一周したい。

100 man en attara, sekai issyuu shitai.

Qani endi, 100 yenim bo`lsaydi, dunyoni aylanib chiqardim.

(50) 雨が降ったら、行きません。

¹²矢津田花絵、東洋大の勉強会の発表による、2011

Ame ga futtara, ikimasen.

Yomg`ir yog`sa, bormaymiz.

2) Deyarli halqilingan ish-harakatlarga nisbatan.(Shu sabab bo`lib, o`sha paytda) degan ma`nolarni anglatadi.

(51) ご飯を食べたら、私の部屋に来て下さい。

Gohan wo tabetara, watashi no heyani kite kudasai.

Ovqat yesangiz, mening xonamga keling.

(52) 仕事が終わったら、プールへ泳ぎに行こう。

3) Gap oxirida qo`shimcha sifatida keladi.

(53) A: どうしようかな。 B: ともかくやってみたら。

A: doushiyoukana. B: tomokaku yatte mitara.

A: Nima qilsam ekan-a... B: Bir marta qilib ko`rsangiz-chi.

2. O`tgan zamon gapda qo`llanilishibo`yicha.

(たら) “tara” o`tgan zamon shaklida “faqat bir marta, tabiiy, kashf, sabab” kabi ma`nolar bilan ifodalaniladi.

(54) 宝くじを買ったら、一等に当たった。(1回きり、偶然)

Takarakuji qo kattara, ittou ni atatta.

Qarta sotib olsam, menga tushdi. (bir martalik, tasodif)

(55) 町を歩いていたら、前田先生を見かけた。(偶然、発見)

Machi wo aruite itara, Maeda sensei wo mikaketa.

Ko`chada sayr qilib yursam, ustoz Maedani ko`rib qoldim.(tasodif)

(56) 昨日教室へ行ってみたら、だれもいなかった。

Kinou kyoushitsu e itte mitara, daremo inakatta.

Kecha sinfga borib ko`rsam, hech kim yo`q ekan.

(57) 家へ帰ったら、お客さんが来ていた。

(58) Ie e kaettara, okyakusanga kite ita.

Uyga qaytsam, mehmon kelib qoldi.

(59) 先週の日曜日にデパートへ行ったら、人でいっぱいだった。

Sensyuuno nichiyoubi ni depa-to e ittara, hito de ippai datta.

O'tgan hafta yakshanba kuni univermagga borsam, odam ko'p ekan.

Yuqoridagi gaplarga ko'ra, bosh gapga taaluqli bo'lgan ish-harakatni, tobe gapda ham ko'rsatiladi. Bosh gapda sodir bo'lsa ham, sodir bo'lmasa ham, tobe gapda ifodalanib keladi. Aniqrog'i bosh gapda sodir bo'lgan ish-harakat, tobe gapda esa, o'sha gap eslatib o'tiladi. Bosh gap bilan tobe gap o'zaro bog'lanmasdan, shunchaki, o'zaro vaqt aloqadorligini ifodalaydi. Ikkala gapda tasodifdan, tobe gapda keladigan kutilmagan hodisalar keltirib chiqaradi.(53, 54, 55) dagi gaplarda kamdan-kam, tasodifan bundan boshqa, o'ylaganiga qarshililar kabi holatlar bilan kelishi mumkin¹³.

Shunday qilib, “tara”(「たら」), “to”(「と」) va “ba”(「ば」) shart maylining bir-birining o'rnida qo'llay olishi va qo'llay olinmasligi holatlari quyidagi gaplar orqali ko'rib chiqamiz.

(60)

a. 朝、目が覚めたら、雪が降っていた。

Asa, me ga sametara, yuki ga futte ita.

Ertalab ko'zimni ochsam, qor yog'ib turgan ekan.

b. 朝、目が覚めると、雪が降っていた。

Asa, me ga sameruto, yuki ga futte ita.

Ertalab ko'zimni ochsam, qor yog'ib turgan ekan.

c. *朝、目をさめれば、ゆきが降っていた。

Asa, me ga samereba, yuki ga futte ita.

Ertalab ko'zimni ochsam, qor yog'ib turgan ekan.

Yuqoridagi misollarga ko'ra, “to” shart mayli , boshqa shart mayli bog'lovchisi bilan almashib keladi. Lekin “ba” boshqa shart mayli bog'lovchisi

¹³前田直 「条件の『たら』と『ば』」

bilan almashilib kelmaydi. O'tgan zamonda tasodif sodir bo'lgan ish-harakat uchun "tara" va "nara" ni ishlatib bo'ladi-yu, lekin "ba" ni ishlatib bo'lmaydi¹⁴.

(61)

a. 書いてしまったら、帰ってもいいですよ。

Kaite shimattara, kaettemo ii desuyo.

Yozib bo'lsangiz, qaytib ketishingiz mumkin.

b. *書いてしまうと、帰ってもいいですよ。

*Kaite shimauto, kaettemo ii desuyo.

Yozib bo'lsangiz, qaytib ketishingiz mumkin.

c. 書いてしまえば、帰ってもいいですよ。

Kaite shimaeba, kaettemo ii desuyo.

Yozib bo'lsangiz, qaytib ketishingiz mumkin.

Shunga o'xshash gaplarda, tobe gapda suhbatdoshning fikri ijobiy gaplarni ifolaganda, "tara"ni "ba" ga almashtirib bo'ladi-yu, "to" ni almashtirib bo'lmaydi.

Yuqoridagi misollardan kelib chiqqanholda, "tara" ning ishlatilish usuli quyidagicha:

To'rttala shart maylining ichidan eng ko'p ishlatiladigani;

a) Faqat bir martalik ish-harakat uchun ishlatiladi;

(62) 100万円当たったら、旅行に行きましょう。

100 man en attara, ryoukouni ikimasyou.

100 ming yenim bo'lsa, sayyohatga borgan bo'lardim.

(63) いつも5時になったら、仕事をやめて、家に帰ります。

Itsumo 5 jini nattara shigoto wo yamete, ieni kaerimasu.

Har doim soat 5 bo'lsa, ishimni tugatib, uyga qaytaman.

¹⁴川口機一「条件表現を例として」

b) Tobe gapda fikr, niyat, maqsad, buyruq, iltimos shakllari kelishi mumkin;

(64) 暇があったら海外旅行をしたい。(希望)

Hima ga attara kaigai ryokou wo shitai.

Bo`sh bo`lsam, chet davlatga sayyohat qilishni xohlayman.

c) Shart maylida ham, buyruq-istak maylida ham ishlatilishi mumkin;

(65) 1日30時間あったら、どうしますか。(仮定条件)

1nichi 30 jikan attara, doushimasuka.

Bir kunda 30 soat bo`lsa, nima qilgan bo`lardingiz? (shart mayli)

d) Vaqtga nisbatan bosh gap tobe gapga aloqador bo`lib keladi; (bosh gada sodir bo`lgan ish-harakat, tobe gapda ham albatta sodir bo`ladi.)

(66) 暑かったら、窓を開けてください。

Atsukattara, mado wo akete kudasai.

Issiq bo`lsa, derazani oching iltimos.

e) Haqiqat bo`lmagan holatlarda ishlatiladi;

(67) あの時彼と結婚していたら、今ごろもっと幸せだったの
に。 (「ば」でも言いかえが可能)

Ano toki kare to kekkon shite itara, ima goro motto shiawase dattanoni.

O`sha payt u bilan turmush qursam, hozir baxtli bo`lar edim.

f) Yozma nutqda ishlatilmaydi¹⁵;

---

¹⁵矢津田花絵、東洋大の勉強会の発表による、2011

A: Bu, kerak emas.

B: Kerak bo'lmasa, menga bera

qoling.

3) Suhbatdoshiga so'zini o'tkazish va hal qilish;

(72) (Bolasi dars qilmayapgan holatni ko'rib)

母親：勉強しないのなら、テレビゲームもだめよ。

Hahaoya: benkyou shinainonara, terebi ge-mu mo dameyo.

Oyisi: Dars qilmasang, TV o'yinini o'ynamaysan.

4) Tabiat hodisalariga, o'z-o'zidan sodir bo'ladigan ish-harakatlarga ishlatilmaydi;

(73) 夜になるなら、暗くなる。

Yoruni narunara, kuraku naru

Kech tushsa, qorong'u bo'ladi.

“ba”(「ば」) va “tara”(「たら」) bosh gapda kelsa, tobe gap o'z-o'zidan yasaladi desak xato qilmaymiz. Aniqrog'i, vaqtni oladigan bo'lsak, bosh gap mayli tobe gapga ta'sirini o'tkazadi. “nara”(「なら」) da esa, faqat shunaqa bo'ladi deb ayta olmaymiz. Aksincha “nara”(「なら」) da birinchi harakat sodir bo'ladigan gap tobe gap hisoblanib, keyin esa, bosh gap harakati bajariladi.

Masalan :

(74) 行くなら、まえもって知らせてください。

Ikunara, mae motte shirasete kudasai.

Boradigan bo'lsangiz, oldindan xabarini bering.

(75) この本を読むなら、貸してあげますよ。

Kono hon wo yomu nara, kashite agemasuyo.

Bu kitobni o'qisangiz, berib turaman-u.

(76) 寝るなら、電気を消してください。

Neru nara, denki wo keshite kudasai.

Uxlasangiz, chiroqni o'chiring.

Shunga o`xshash gaplarda, bosh gapga ko`ra tobe gapda vaqtiliq ish-harakat sodir bo`ladi. “ bormoq” (「行く iku」, “bu kitobni o`qimoq” (「この本を読む」 kono hon wo yomu), “uxlamoq ” (neru 「寝る」) dan oldin bajarilishi kerak bo`lgan ish-harakat tobe gapda keladi. Ya`ni “xabar qilmoq” (「知らせる」 shiraseru) , “berib turmoq ”(「貸してあげる」 kaishite ageru), “chiroqni o`chirmoq”(電気を消す」 denki wo keshisu) misol bo`la oladi.

Shunday hollarda, “bormoqchi bo`lsangiz” (「行くつもりなら」), “Bu kitobni o`qimoqchi bo`lsangiz” (「本を読むつもりなら」), “uxlamoqchi bo`lsangiz” (「寝るつもりなら」) kabilarga o`zgartirish ham mumkin. Aniqrog`i, “bormoqchiman” , “o`qimoqchiman”, “uxlamoqchiman” ga o`xshash xohishini ifodalab kelsa, tobe gapdagi ish-harakat birinchisodir bo`ladi. Xohishni bildiruvchi “tai”ni ishlatib turib ham, “borishni xohlasangiz” (「行きたいなら」 ikitainara, 「行きたかったら」 ikitakattara, 「行きたければ」 ikitakereba) ifodalaish hollari ham mavjud.

Yuqorida keltirib o`tilganlarni umumiyashtirgan holda quyidagicha xulosaga kelimiz.

“Shart mayli”(仮定条件 katei jyouken);

(77) 郵便局に行くのなら、この手紙を出してきてください。

Yuubinkyoku ni iku **no nara**, kono tegami wo dashite kite kudasai.

Pochtaga borsangiz, bu xatni tashlab o`ting.

a) Fakt, rostdan bo`lmagan ish-harakat uchun;

(78) 結婚式に出席するなら、ドレスを買うのだが。

(「たら」 「ば」とは言いかえ不可能)

Kekkon ni syusseki suru **nara**, doresu wok au nodaga.

To`yda ishtirok etsam , ko`ylak sotib olardim.

(“tara” va “ba” shart maylini ham ishlatish mumkin)

b) Tobe gapda xohish, istak, buyruq, iltimos kabi iboralar bilan ifodalaniladi¹⁶.

(79) あなたがそんなに反対するならあきらめます。

Anataga sonnani hantai surunara akiramemasu.

Siz shunchalik qarshilik qilsangiz, voz kechaman.

(80) 電話をくれるなら、もう少し早い時間にしてほしかった。

Denwawokurerunara, mousukoshihayajikannishitehshikatta.

Qo`ng`iroqqilsangiz, ozginavaqtliroqqilishingiznixohlayman.

(81) 何事もやるなら真剣にやれ。

Nani goto mo yaru nara shinken ni yare.

Nima qilsang ham jiddiy bajar.

1.2. O`zbek tili va yapon tili shart maylining o`xshash va farqli jihatlari

Shart maylidagi fe'llar boshqa biror ish-harakatning amalga oshishi uchun undan oldin bajarilishi shart bo'lgan ish-harakat ma'nosini anglatadi. Shart mayli fe'l o'zagi yoki negiziga –sa qo`shimchasini qo`shish bilan hosil bo'ladi va undan so`ng shaxs-son qo`shimchalari qo`shiladi: borsam, borsang, borsa, borsak, borsangiz, borsalar kabi.(1-jadval) Lekin yapon tili shart mayli “to” (「と」) bog`lovchisi gapda ishlatilganda, -sa qo`shimchasidan tashqari **-ishi bilan** deb ham tarjima qilinish hollari ko`p uchraydi.

Yapon tili “to, ba, tara, nara” (「と・ば・たら・なら」) shart maylining gapda ishlatish qoidasi, o`zbek tili shart mayli bilan solishtirib (jadval-2) chiqilgan. O`zbek tili –sa shart mayli orqali gap yasalishi, yapon tili o`rganuvchilari uchun yapon tili shart mayli “to, ba, tara, nara” (「と・ば・たら・なら」) ning bir-biridan farqlab olish qiyin kechadi.

---

¹⁶矢津田花絵、東洋大の勉強会の発表による、2011

Jadval-1 O`zbek tili shart maylining yasalishqoidasi.(bormoq 「行く iku」 fe'li misolida)

I shaxs	Men (私 watashi)	bor+sa+m
	Biz (私達 watashitachi)	bor+sa+k
II shaxs	Sen (あなた anata)	bor+sa+ng
	Siz (あなたがた anatagata)	bor+sa+ngiz
III shaxs	U (彼kare、彼女 kanojyo)	bor+sa
	Ular (彼ら karera)	bor+sa+lar

Fe'l o`zagiga shart mayli qo`shimchasini qo`shib , egalik qo`shimchasi birlik I shaxsga –m ni , II shaxsga –ng, III shaxsga esa, hech qanday qo`shimcha qo`shilmaydi.Ko`plik I shaxsga –k, II shaxsga –ngiz, III shaxsga esa, – lar egalik qo`shimchalari qo`shish orqali gap yasaladi.

Jadval-2.O`zbek tili va yapon tili solishtirma tarjima.

Yapon tilidagi gaplar	O`zbek tilidagi gaplar
安いと、売れます。 Yasui to , uremasu.	<p>(Arzon bo`lishi bilan sotiladi.)</p> <p>Arzon bo`lsa, sotiladi .</p>
安ければ、売れます。 Yasukereba, uremasu.	
安かったら、売れます。 Yasukattara, uremasu.	
安いなら、売れます。 Yasui nara , uremasu.	

Yuqoridagi 4 xilyaponshartmayliyapontildagigaplarnio`zbektiligatarjimaqilinganpaytshartmayliyapontilidagigaplarda 4 xilusulbilanyasaladi.O`zbektiliesha, birgina–saqo`shimchasiorqalitarjimaqilinadi.

1.2.1. Yapon shart maylini ishlatishda xato qilish osonligi muammosi

Yuqorida tushuntirilib o`tilgan “to”, “ba”, “tara”, “nara” shart mayllarini yana bir marta gapda ishlatilishiga ko`ra tahlil qilib ko`ramiz.

O`zbek tilida ”Sovuq bo`lsa, qalin kiyim kiying “ degan gapni yapon tilidagi tarjimasini tahlil qilib ko`ramiz.

(82) a.寒ければ、セーターを着なさい。

Samukere**ba**, se-ta- wo kinasai.

Sovuq bo`lsa, sviter kiying.

b.寒かったら、セーターを着なさい。

Samukatt**ara**, se-ta- wo kinasai.

Sovuq bo`lsa, sviter kiying.

d. 寒いと、セーターを着なさい。

Samu**ito**, se-ta- wo kinasai.

Sovuq bo`lsa, sviter kiying.

e. 寒いなら、セーターを着なさい。

Samu**inara**, se-ta- wo kinasai.

Sovuq bo`lsa, sviter kiying.

Yuqoridagi (a,b,c,d) gaplarning hammasi to`g`ri ifodalangandir. Lekin (d) dagi gapni to`g`ri deb aytaolmamaymiz. “to ”shart mayli suhbatdoshning xohishini ifodalab kelmaydi, u tabiiy holatlarda, o`z-o`zidan paydo bo`ladigan vaziyatlarda qo`llaniladi. Bu gapning tobe gapida “ sviteringni kiygin”deb buyuryapti. Shuning uchun ham “to ” shart maylini ishlaish noto`g`ri hisoblanadi. ”Ba” shart mayli “to” shart mayli bilan ishlatilishi bir xil bo`lishi bilan birga, tobe gapdan ifodalanib kelgan niyat, maqsadini ifodalaydi. “Sovuq bo`lsa” bosh gapni suhbatdosh qanchalik sovuqligini bilishi ma`noda “ba” kuchli maqsadni ifodalab kelganda shart mayli ishlatiladi.(b) gapda esa, “agarda sovuq bo`lsa,” degan ma`noni anglatsa, suhbatdoshiga nisbatan buyruq shakli ishlatiladi. (c) gapda “sovuq bo`lsa”, “sovuq bo`lmasa” holatidan ozgina bo`lsa, sovuq paytida “sviter kiying”deb aytish mumkin, yoki sovuq bo`lmagan paytda esa, “sviter kiyimasangiz ham mayli ” degan ma`noni bildirib keladi.

2-bob. YAPON TILI SHART MAYLI “TO” “BA” “TARA” “NARA” YUZASIDAN O`TKAZILGAN ANKETA SO`ROVI VA UNING NATIHALARI .

2.1. Anketa so`rovini olib borish usuli

Yuqoridagi gaplarni tahlil qilib chiqqan holda, o`zbek tilini ona tilisi deb biluvchilar, yapon tili shart maylini o`rganishda qiyin bo`lgan va oson bo`lgan tomonlari nimalardan iborat ekanligini bilish uchun, shart maylini o`rganishda ona tilisini ta`siri nimalardan iborat ekanligini bilish maqsadida anketa so`rovnomasi o`tkazildi.

Anketa so`rovnomasi yapon tili shart mayli “to, ba, tara, nara (と・ば・たら・なら)” ishlatish usullariga aloqador gaplardan foydalanib, uch vazifalar, yigirma uchta savollardan iborat bo`lgan gaplar orqali olib borildi.

Birinchi vazifada “to, ba, tara, nara (と・ば・たら・なら)” ning ishlatilishidagi bir-biridan farqli jihatlarini bilish maqsadida tuzilgan savollardan iborat. Ikkinchi vazifada , eng mos javobni tanlash , uchinchi vazifada esa, o`zbek tili shart mayliga xos bo`lgan gaplarni yapon tili shart maylilaridan foydalanilgan holda gaplarni yapon tiliga tarjima qilish vazifasi qo`yildi.

Anketa so`rovnomasining birinchi va ikkinchi vazifalar yapon tili o`rganuvchilarining yapon tili shart maylining bir-biridan qay darajada farqini bilish darajasini o`rganish uchun , uchunchi vazifa esa, o`zbek tili va yapon tili shart maylining farqini qay darajada bilishlarini bilish maqsadida olib borildi.

Anketa so`rovnomasi 2011 yil 13 dekabrda 2012 yil 24 yanvargacha, Toshkent davlat sharqshunoslik instituti Uzoq Sharq va Janubiy Osiyo tillari fakulteti, yapon filologiyasi 3 kurs (4 kishi)va 4 kurs talabalari (11 kishi)orasida olib borildi.

Yapon tili o`rganuvchilaridan olingan anketa so`rovnomasi natijalari quyidagicha tahlil qilindi.

Vazifa I

№	Savol	Ishlatilishi	Javob%	
			To`g`ri	Xato
1	(x)京都へ行けば、新幹線が便利だ。 (x)Toukyou e ikeba, shinkanzen ga benri da. (x)Tokio ga borsangiz, tez yurar poezd qulay.	確定条件 (発見) Buyruq- istak mayli (kashf)	54%	46%
2	(o) どうすると英語が上手に話せるようになるでしょうか。 (o) Dou suruto eigo ga jyouzu ni haseruyouni naru desyouka. (o) Nima qilsam, ingliz tilida yaxshi gapira olarkanman.	仮定条件 (働きかけ) Shart mayli (harakat)	92%	8%
3	(o) 今日、忙しければ、明日来てください。 (o) Kyouha, isogashikereba, ashita kite kudasai. (o) Bugun band bo`lsangiz, ertaga keling.	仮定条件 (働きかけ) Shart mayli (harakat)	51%	49%
4	(x)試験が終われば、どこかへ遊びに行こうよ。 (x)Shiken ga owareba, dokoka e asobini ikouyo. (x)Imtihon tugasa, qayergadir aylangani boraylik.	仮定条件 (働きかけ) Shart mayli (harakat)	77%	23%
5	(o)安ければ、日本のカメラを買いたい。 (o) Yasukeba, nihon no kamera wo kaitai. (o) Arzon bo`lsa, Yaponiyada ishlab chiqilgan fotoapparat sotib olishni xohlayman.	仮定条件 (働きかけ) Shart mayli (harakat)	64%	36%
6	(x)犬も歩けたら棒に当たる。 (x)Inu mo aruketara bou ni ataru. (x)Kuchuk yursa, tog` oshar.	仮定条件 (働きかけ) Shart mayli (harakat)	72%	28%
7	(x)買い物に行ったら、この手紙も出してきてください。 (x) Kaimono ni ittara, kono tegami mo dashite kite kudasai. (x)Xaridga borsangiz, bu xatni ham tashllab keting.	仮定条件 Shart mayli	51%	49%

8	(o)わからなければ、私に聞いてください。 (o)wakaranakereba, watashini kite kudasai. (o)Tushunmasangiz, mendan so`rang.	仮定条件 (働きかけ) Shart mayli (harakat)	69%	31%
9	(o)今電話で彼に告白したならきっと驚いてしまうだろう。 (o)ima denwa de kareni koukoku shita nara kitto odorote shimau darou. (o)Hozir telefonda unga tavba qilsa, hayron bo`lib qolardim.	仮定条件 Shart mayli	49%	51%
10	(x)明日来れば先生の部屋に寄ろう。 (x)ashita koreba sensei no heyani yorou. (x)Ertaga kelsangiz, uztozning xonalariga kiring.	仮定条件 Shart mayli	82%	18%

Vazifa II

№	Savollar	Ishlatilishi	Javob%	
			To`g`ri	Xato
1	変な音がするので隣の部屋に [(x)行けば(o)行ったら]、ねずみがいた。 Henna otoga suru node tonarino heyani (X ikeba, O ittara), nezumi ga ita.	確定条件 (発見)	54%	46%
2	母は受話器を [(o)置くと (x)置いたら]、ため息をついた。 Haha ha jyuwaki wo (O okuto, X oitara)	確定条件 (連続)	100%	0%
3	次郎は、手紙を [(o)読み終わると (x)読み終われば]、すぐに返事を書き始めた。 Jirou ha, tegami wo (O yomiowaru to X yomiowareba), suguni henjiwo kakihajimeta.	確定条件 (連続)	51%	49%
4	お金を [(x)払ったら (o)払えば]、誰でも入会できる。 Okane wo (X harattara O haraeba), daredemo nyuukai dekiru.		77%	23%

5	作家の話によると、たばこを {(o)吸うと(x)吸った ら}、想像力がわくのだそうだ。 Sakka no hanashini yoruto, tabako wo (O suuto X sutara), souzouryoku ga waku no dasouda.		64%	36%
6	薬を {(o)飲めば(o)飲んだら}、頭痛が治った。 Kusuri wo (O nomeba O nonndara), atama ga naotta.	確定条件 (連続)	72%	28%
7	男はめざまし時計を {(o)止めると(x)止めたら}、また ベッドへ戻った。 Otokoha mezamashi tokei wo (O tomeruto X tometara), mata bettohe modotta.	仮定条件	86%	14%
8	あなたが [(x)行ったら(o)行くなら、私も行くわ。 Anata ga (X ittara ,O ikunara, watashimo ikuwa.	-	51%	49%

Vazifa III

III	Savollar	Ishlatilishi	Javob%	
			To`g`ri	Xato
1	朝起きたら/と、雪が降っていた。 Asa okitara/to, yuki ga futte ita. Ertalab tursam, qor yog`yapgan ekan.	確定条件 (発見)	74%	26%
2	ビールを2本飲めば、酔っぱらった。 Bi-ru wo 2 hon nomeba, yopparatta. Ikkita pivo ichib, mast bo`lib qldim.	確定条件 (習慣)	88%	12%
3	父は首都に行けば/と、必ずお土産を買ってきてくれ た。 Chichi ha syuto ni ikeba/ba, kanarazu omiyage katte kite kureta. Otam poytaxtga borsalar, albatta sovg`a sotib olib keladilar.	確定条件 (習慣)	72%	28%
4	あなたがそんなに反対するならあきらめます。	-	33%	67%

	Anataga sonnani hantai suru nara akiramemasu. Siz shunchalik qarshi bo`lsangiz voz kechaman.			
5	彼は家に入ると、すぐ友達に電話をかけた。 Kareha ieni hairu to, sugu tomodachini denwa wo kaketa. U uyga kirishi bilan, do`sti qo`ng`iroq qilib qoldi.	確定条件 (連続)	92%	8%

2.2. Anketa so`rovnomasi natijalarining tahlili

Anketa so`rovnomasini tekshirib, solishtirib ko`rilganida, vazifa I va vazifa II ga ko`ra o`rganuvchining shart maylini ifodalangan gaplarda quyidagicha bo`ladi :

- Yapon tiliga anketa-so`rovnomasining tahlili, vazifa I va vazifa II natijalarini ko`rib chiqamiz:

Yapon tili o`rganuvchilari shart mayli “to” () ning ishlatilishda, muammoga duch kelinmay to`g`ri javob berilib, anketa so`rovnomasiga esa, 92 % to`g`ri javob berildi.

Yapon tili o`rganuvchilari shart mayli “nara” ning ishlatilishida qiyinchiliklari borligi anketa so`rovnomasi orqali aniqlandi. Ya`ni o`rganuvchilar “nara” shart maylini yaxshi bilmasliklari 49 %gina bilishlari ayyon bo`ldi.

Anketa so`rovnomasini xulosalab, quyidagi natijaga kelindi.

(容易) と > たら > ば > なら (困難)

(oson) to > tara > ba > nara (qiyin)

Vazifa III da esa, yapon tili o`rganuvchining ona tilisida gapyozilib, ularni yapon tiliga tarjima qilish kerak bo`ladi.

O`zbek tilidan yapon tiliga beshta gapni tarjima qilinib, natijalarga ko`ra “to” shart mayli yasalgan gapda xato kam bo`ldi. Shart mayli “nara” da esa, ko`p xato uchradi. Yuqoridagilarni hisobga olgan holda, tarjimada to`g`ri shrt maylini ishlata olinganligi foizi quyidagichadir.

と(92%)>たら(74%)>ば(72%)>なら(33%)

“to” (92%) “tara”(74%)> “ba”(72%)> “nara”(33%)

Shuningdek, shart mayli “to”ning yanada ishlatilishi oson bo`lganligining sababi, o`zbek tilida ” ~ishi bilan “ deb tarjma qilinishi, boshqa shart mayli bog`lovchilari ishlatishdagi farqi, qiyinchiligi uchun ham xato ko`p uchraydi deb xulosaga kelish mumkin.

III.XULOSA

Mazkur bitiruv malakaviy ishida avval, yapon tilidagi “to (と)”, “ba” (ば), “tara” (たら), “nara” (なら) shart maylining bir-biri bilan farqini o`zbek tili shart mayli ~sa bilan solishtirgan holda, gapda ishlatilish jihatlari ochib berishga harakat qilindi. Shu jumladan, ularning o`ziga xos xususiyatlari, o`xshash va farqli jihatlari ta`riflanib, yoritib berildi.

Yapon tili shart mayli “to”, “ba”, “tara”, “nara” ning ma`nosi va qo`llay olish usullari tahlil qilinganda, “to” bilan “tara” ko`p qo`llanilishi anqlanib, “ba” va “nara” shart maylida esa, xatolar ko`p qilinishi aniqlandi. “To”shart mayli “~ sa” yoki “~ ishi bilan ” degan so`zlar gapda birga kelishi mumkin bo`lgan vaziyatlar aniqlandi. “Nara” shart maylini ishlatishda xatoliklar kelib chiqishiga sabab, o`rganuvchi ushbu shart maylini faqat ot so`z turkumiga oid so`zlar bilan birgalikda ishlatiladi deb, tushunishganliklari uchun ham xatoliklarga duch kelinadi degan xulosaga kelindi. Chunki yapon tili o`quv darsliklarida “nara” shart maylini ot so`z turkumi bilan qo`llanilgan gaplar bilan ishlatganligi o`rganuvchi uchun, “nara” faqat ot so`z turkumi bilan kishlatilishiga sabab bo`lishi aniqlandi. nara “ (なら) ning boshqa shart mayli bog`lovchilari bilan farqli bo`lib, bosh gap bilan tobe gapning bog`lanishi,albatta shart emas. Shuningdek, kutilmagan holatdagi gaplar bilan kelmaydi.

“Tara” va “ba” ko`p hollarda buyruq, istak, xohish, maslahat, iltimos kabilarni ifodalab kelgan gaplarda ishlatiladi deb xulosa qilindi.

To (と)	Ba (ば)
<ul style="list-style-type: none"> • Umumiy, yagona holatni ifodalash uchun; • Sodir bo`lgan ish-harakat, kashf etilgan holatlarda; • Shart maylida hamda buyruq-istak maylida ham ishlatilishi mumkin;	<ul style="list-style-type: none"> • Umumiy bo`lgan mayl (odatdagidan ko`ra) ini ifodalovchi holatlarda qo`llash (maqol);</li><li>• Haqiqatda amalga oshmagan ish-harakatni ifodalaganda ;</li><li>• Tobe gap bosh gapning holatiga bog`liqligida foydalaniladi; • Bosh gap tobe gapning vaqt cheklanishi

	bo`lmaydi;
Tara (たら)	Nara (なら)
<ul style="list-style-type: none"> • To`rttala shart maylining ichidan eng ko`p ishlatiladigani; • Faqat bir martalik ish-harakat uchun ishlatiladi; • Tobe gapda fikr, niyat, maqsad, buyruq, iltimos shakllari kelishi mumkin; • Shart maylida ham, buyruq-istak maylida ham ishlatilishi mumkin; • Vaqtga nisbatan bosh gap tobe gapga aloqador bo`lib keladi; (bosh gada sodir bo`lgan ish-harakat, tobe gapda ham albatta sodir bo`ladi.)</li> <li>• Haqiqat bo`lmagan holatlarda ishlatiladi; • Yozma nutqda ishlatilmaydi; 	<ul style="list-style-type: none"> • Shart mayli; • Haqiqat bo`lmagan ish-harakatlarda; • Tobe gapda fikr, maqsad, buyruq, iltimos bilan ifodalanib kelishi ehtimoli bor;

O`zbek tilida so`zlovchilar shart maylini qo`llashda darsliklardano`rgangan misollar asosida ishlatishadi, lekin amalda shart mayllarni ishlatish jarayonida ona tilining ta`siri sezilib, xatoliklarga yo`l qo`yiladi.

Yapon va o`zbek tili shart mayllari haqida xulosa qilib aytganimizda, o`zbek tili “~ sa” shart mayli yapon tili to`rt tur “to”, “ba”, “tara”, “nara”shart mayllariga deb tarjima qilinadi. Biroq ularning yapon tilida ishlatish vaziyatiga ko`ra tanlab ishlatilishi muhim hisoblanadi.

Mazkur bitiruv malakaviy ishining maqsadi sifatida qo`llanilish yo`llarini qidirish, gapda ishlatilishidagi farqlarini izohlash, yapon tili to`rtta shart mayli bog`lovchilari bir-birining o`rnida ishlata olishligi va qolaversa, o`zbek tili shart mayli bilan solishtirilib, o`rganuvchilarning qay holatlarda to`g`ri ishlatib, qay hollarda noto`g`ri ishlatishlarini ochib borishga harakat qilindi.

Toshkent davlat sharqshunoslik institutida tehsil olayotgan talabalarning yapon tili shart mayllarini o`zlashtirish jarayonidagi muammolarini tekshirish jarayonida quyidagi xulosaga keldik: Yuqoridagi maqsadlarga erishish uchun anketa so`rovnomasi o`tkazildi. Mazkur bitiruv malakaviy ishining aksariyat ma`nosi ularning bir-biridan shart mayllarining asosiy jihatlarini quyidagilarni ko`rishimiz mumkin.

Yapon tili shart maylining bir-biri bilan almashtirib ishlatib ko`riladigan holat bilan ishlatib bo`lmaydigan holatlarni ko`rib chiqildi. Gap ma`nosi muhim sanalib, vaqt bilan holat gap oxirini o`zgartiradi. Shart mayli “ Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda, o`zbek tili bilan solishtirilgan natijaga ko`ra, “to”(と) o`zbek tili shart mayli “~ishi bilan” degan ma`noni anglatadi. Lekin ayrim hollarda, “~sa “ deb hamishlatiladi.

Yapon tili shart mayli “to, nara, ba” larning o`zbek tilidagi tarjimasi faqatgina “~sa” ma`nosini anglatishi aniqlandi.

Anketa so`rovnomasi bo`yicha chiqqan natijalar quyidagicha ifodalanadi.

To(と)	Tara (たら)	Ba (ば)	Nara (なら)
92%	79%	72%	51%

So`rovnomada ham ayrim kamchiliklar, xususan misollarning kamligi kuzatildi. Bundan keyingi ishlarda, yana ushbu mavzuni davom ettirib, qo`shimchalar kiritgan holda, yapon tili o`rganuvchisi uchun xatoga yo`l qo`ymaslik maqsadida, shart maylining o`qitish usullari haqidagi ilmiy izlanishlarni olib borishga harakat qilinadi deb o`ylaymiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I. A. Karimov asarlari

Karimov I. A. «Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch», «Ma'naviyat», Toshkent, 2008.

Karimov I. A. “O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. Toshkent, 1997.

Karimov I. A. “O'zbekiston XXI asrga intilmoqda”, Toshkent, 1999.

Asosiy adabiyotlar

1. Abdurahmonov G'. “O'zbek tilining tarixiy grammatikasi”, Toshkent, 2008.
2. Amaya Shyuubey (2005) “Ikite reibun de manabu nihongo hyougen bunkey jiten”
3. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 10-jild, “O'zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, Toshkent, 2005.
4. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 11-jild, “O'zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, Toshkent, 2005.
5. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 3-jild, “O'zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, Toshkent, 2002.
6. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 4-jild, “O'zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, Toshkent, 2002.
7. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 5-jild, “O'zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, Toshkent, 2003.
8. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 9-jild, “O'zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, Toshkent, 2005.
9. Qudratxo'jayev Sherzod, Abdug'affor Qirg'izboyev, “O'zbekiston-Yaponiya: o'zbek diplomatiyasining yangi bosqichi”, Toshkent, “O'AJBNT” Markazi, 2002.
10. Tursunov U. “Hozirgi o'zbek adabiy tili”, Toshkent, 1992

Qo`shimcha adabiyotlar

1. “Sharq tillari va adabiyoti fanlarini o`qitish metodikasining dolzarb masalalari” mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari, Toshkent Davlat Sharqshunoslik Instituti, 2009
2. Japanese generative grammar. Syntax and semantics, v. 5, N. Y., 1976;
3. Mamajonov A. “O`zbek tili qo`shma gaplarining stilistik xususiyatlari (1991)
4. Martin S. E., A reference grammar of Japanese, New Haven — L., 1975;
5. Mattoziyev A. “O`zbek tilidagi shart mayli bog`lovchisining taraqqiyot tarixi (1966)”
6. On the European and the Japanese Traditions of Singling out Units of Grammar. XXIX International Congress of Orientalists (Paris, July 16-22, 1973). Papers Presented by Soviet Scientists. M. Hayka. 1973. 16 c.
7. Rahmatov M.M. “Alisher Navoiyning nasriy asarlarida shart maylining sintatik xususiyatlari (2006)”
8. Sayfullayev R.R. “Hozirgi o`zbek tilida gaplarning zotiy talqini (2007)”
9. Toyiboyev S. “Hozirgi o`zbek adabiy tilida shart maylining ifodalanish usullari (1971)”
10. Алпатов, Аркадьев, И. Подлеская «Теоретическая грамматика японского языка». 2008 .
11. Головнин И. В, Грамматика современного японского языка. М., 1986;
12. Головнин И. В., Введение в синтаксис современного японского языка, М., 1979;
13. Икеда Садатоши “Concise” Сансэйдо русский-японский словарь. 1994г
14. Иори Исао, Таканаши Шино “Нихонго бунпоу хандауто” Япония. 2000г
15. Ичикава Сукоку “Чюукюу нихонго бунпоу то ошиэката” 2010.
16. Киндаичи Харухико, The Japanese language, Токуо, 1978.
17. Лаврентьев. «Практическая грамматика японского языка» .2002.
18. Мацумура Акира 松村明, Большой словарь по японской грамматике 日本文法大辞典, Токио, 1971 (на япон. яз.);

19. Неверов, К.А. Попов, Н.А. Скромных, Н.И. Фельдмен, М.С. Цын
“Большой японско-русский словарь» Москва. 2000г.
20. О порядке слов в японском языке // Исследования по восточным языкам.
М. Наука. 1973. С.3-18.
21. Опыт построения типологии порядка слов // Теоретические и
экспериментальные исследования в области структурной и прикладной
лингвистики. М. МГУ. 1973. С. 5-19.
22. Сатоу Исаму “Коданся” словарь .1981.
23. Словарь японского языкознания 国語学辞典, Токио, 1955 (на япон. яз.);
24. Томомацу Цуко “Донна токи доу цукау” Япон тили грамматикаси.2010.
25. Фельдман-Конрад, Г Хикита “Краткий японско-русский словарь”
Москва 1980г.
26. Языкознание в Японии 日本の言語学. Серия монографий, под ред.
Хаттори Сиро 服部四郎, Оно Сусуму 大野晋, Сакакура Ацуёси 阪倉篤義,
Мацумура Акира 松村明, Токио, 1978—;
27. Ямада Ёсио 山田孝雄, История японского языкознания 国語学史,
Токио, 1971 (на япон. яз.);
28. 藤原雅憲 「よくわかる文法」、「よくわかる文法」1999年12月25日
初版発行（2008年4月30日、10刷発行）、ページ191—193、196
29. 「日本語表現文型」中級I、筑波大学日本語教育研究会、代表 寺村
秀夫。
30. 稲葉みどり、(1991)「日本語条件文の意味領域と中間言語構造—英語
話者の第二言語習得過程を中心に—」『日本語教育』pp. 75, 87—99
31. 江田すみれ、(1994)「複合辞による条件表現—『ば』と『とすれば』
—」『日本語教育』83号
32. 新しい国語表記ハンドブック【第四版】、1991年12月10日第1
刷発行、1996年3月日第5刷発行、発行者：株式会社三省堂 代表者
加藤精英、発行所：株式会社三省堂、ページ183- 190

33. 富田隆行、(1991)「基礎表現 50 とその教え方」、株式会社凡人社、pp. 220-228.
34. 富田隆行、(1991)「基礎表現 50 とその教え方」、株式会社凡人社、pp. 220-228.
35. 蓮沼昭子、(2003)「セルフマスターシリーズ 7 条件表現」、くろしお出版 pp.1-77.
36. 蓮沼昭子、(2003)「セルフマスターシリーズ 7 条件表現」、くろしお出版 pp.1-77.
37. 「日本語表記ルールブック」2005年9月27日第1刷発行、2006年7月3日第2刷発行、日本エディタースクール

Internet saytlari

38. <http://www.nikka.3pro.tok2.com/aimai>.
39. http://detail.chiebukuro.yahoo.co.jp/qa/question_detail/q1013656170
40. <http://wenda.tianya.cn/wenda/thread?tid=58326b4c60b2a7e3&clk=wttptct>
41. <http://www.jpf.go.jp/j/japanese/survey/globe/17/06.pdf>
42. <http://www.juen.ac.jp/lab/nomura/book.html>
43. <http://www.katugaku.com/katugakusya/main/html/1houlei.html>
44. www.japanese-edu.org.hk/sasaki.ppt
45. <http://www.oshiete.goo.ne.jp/qa/2737802.html>
46. www.tufs.ac.jp/ts/personal/hanazono/jp/rasii.html
47. <http://www.dictionary.goo.ne.jp/leaf/thrsr/17315/m0u>
48. <http://www.qikan.com.cn/ArticlePart.aspx/titled=zwjx20090830>
49. www.hello-school.net/harojapa009.htm

(Talabalar orasida o'tkazilgan anketa-tadqiqot savollari)

日本語仮定条件「と・ば・たら・なら」表す形式
 —ウズベク語母語話者による習得—
 アンケート調査Ⅱ 2011年12月14日(水)

I 正解は1つとは限りませんので不正解のを選んで下さい

1. A: Bさん、駅からあなたのうちまでどう行きますか。
 B: それでは、駅に [a. 着けば b. 着いたら
 c. 着くなら d. 着くと] 電話をして下さい。駅まで
 迎えに行きます。
2. 窓を [a. 開けたら b. 開けると c. 開けるなら d. 開ければ] 海が見えた。
3. A: Bさん、あなたはどうしますか?
 B: Aさん、あなたはどうしますか?
 A: あなたが [a. 帰ると b. 帰れば c. 帰るなら d. 帰った
 ら] 私も帰ります。
4. (生徒達が授業中話しています)
 先生: 話をするな。話を [a. すると b. すれば c. したら d. するなら]
 教室の外へ出すぞ。
5. 学生: 先生、明和大学に進学することになりました。
 先生: おめでとう。あそこには知り合いの早川先生がいるから [a. 会うなら b.
 会えば c. 会うと d. 会ったら] よろしく伝えて下さい。
6. こんなに簡単に [a. 分かれば? b. 分かるなら c. 分かったら d. 分かる
 と] いろんな人に尋ねなければなかった。?→よかった。ですか?
7. A: 日本人は何歳からお酒を飲みますか?
 B: 日本では 20 歳に [a. なるなら b. なったら c. なる と d. なれば] お酒が
 飲めるようになります。
8. A: これだけ完璧に傷を [a. 隠せば b. 隠したら c. 隠すなら d. 隠すと] 誰
 でも気づかないだろう。
9. お母さん: 宿題を [a. すれば× b. したら c. したなら 正解は b か c d. する
 と] 買い物に行ってきた。
10. A: 私は京都へ行こうと思っていますが、いつごろがいいでしょ
 うか。
 B: 京都へ [a. 行けば b. 行ったら c. 行くと d. 行くなら]
 4月の初めがいいですよ。暖かいし、桜も咲きますから。
11. 英文科を卒業 [a. すると b. するなら c. したら d. すれば] なぜこれぐら
 いの英語が理解出来ないのだ。?→これぐらいの英語は理解できるだろう。で
 あれば、dで正解
12. A: いつ出かけたほうがいいなのか?

B: 5時の電車に [a. 乗ったら b. 乗るなら c. 乗ると d. 乗れば] 早く出かけて下さい。

II 仮定条件「と・ば・たら・なら」を使用して、日本語に翻訳して下さい。

1. Otam meni ko'rsalar "dars qil" deb aytadilar.
(父は私の顔を見れば「勉強しろ」と言う)と・たら OK
2. Ikki butilka pivo ichsam ,mast bo'lib qolaman.
(ビールが→を2本飲んだら酔っ払いました)と・ば OK
3. Tarou San uyga qaytishi bilan TV ko'rdi.
(太郎さんは家に帰るとテレビを見た)ば・たら OK
4. Univermagga borsam, dam olish kuni ekan.
(デパートに行くのと休みだった)たら OK
5. Pulim yo'q bo'lsa, hech nima sotib olmayman.
(お金がないと何も買えません)ば・たら・なら OK
6. Xitoyga borsangiz, choy olib keling.
(中国に行くならお茶を買ってきて下さい)
7. Pulim bo'lsa, sayohadga borolgan bo'lardim.
(お金があれば旅行にいけたのに)たら OK
8. Janob Tanakani ko'rsangiz, salom ayting.
(田中さんに会ったら、よろしく伝え下さい)なら OK

ご協力、誠にありがとうございました！

Anketadagi ishtirokingiz uchun rahmat!

Спасибо за участия в анкете!

☑ 正しいほうを選んで下さい

(1) 山田：来月、東京に行くんだけど、新幹線と飛行機とどちらのほうがいい？

田中：(A.東京に行くなら、B.東京にいったら、C.東京に行けば、D.東京に行くと、) 最近は飛行機のほうが安いよ。

(2) 学生：盟和大学に進学することになりました。

先生：おめでとう。あそこには知り合いの早川先生がいるから、せんせいに (A.会うと、B.会えば、
C.会ったら、D.会うなら) よろしく伝えてください。

(3) A:Kさん、新聞を (A.読み終わったら、B.読み終わると、C.読み終わるなら、D.読み終われば、) 私に見せて下さい。

B:はい、分かりました。

(4) A:あなたは明日の日曜日に何をするつもりですか。

B:私は天気がよければ、釣りに行くつもりですが、天気がよく (A.なると、B.なれば、C.なったら、D.なるなら、) 映画を見に行くつもりです。

(1) A:Kさん、コーラを飲みますか。

K:Aさんはどうしますか？

A:私は飲みます。

K:あなたが (A.飲めば、B.のむなら、C.飲んだら、D.飲むと) 私も飲みます。

(2) 姉：ちょっとスーパーに行ってくる。

妹：お姉ちゃんがスーパーに (A.行くと、B.行くなら、C.行ったら、D.行けば、) 私も一生に行く。

(3) A:香港でブランド品を (A.買うと、B.買うなら、C.買えば、D.買ったら) 安いですよ。

B:それはいいなあ。運休にいきたくないなあ。

(8) A:安いカメラが買いたいんですが、

B:安いカメラだったら、ディスカウントストアに (A.行くなら、B.行けば、C.行ったら、D.行くと) 売っているよ。

(9) A:来年日本に留学したいなあ。。

B:勉強を (A.するなら、B.すると、C.したら、D.すれば) 留学出来るよ。

(10) 留学生：今年の春休みは、お花見を習おうと思っているんです。

友人：お花見ですね。いいですねえ。

お花を (**A.習うなら**、B.習ったら、C.習うと、D.習えば) 「桜カルチャースクール」がiiiiiii
いそうですね

Tarjima qiling .

1. Yaponiyaga borsangiz Fuji tog'ini ko'rasiz. 日本へ行けば富士山が見られる。
2. Vaqtli uyg'onsangiz , qo'ng'iroq qiling . 早く起きたら、電話して
3. Yaponiyaga borsangiz ,yapon tilini o'rganing . 日本へ行けば日本語を勉強して
4. Osmonga qarasangiz UFOqushi uchib keladi. 空を見ると UFO が飛んでくる

ご協力、誠にありがとうございました！

Anketadagi ishtirokingiz uchun rahmat!

Спасибо за участия в анкете!